

HANS VON FRIESEN:

Det enade Tyskland – problem och visioner

När statsfördraget om valutaunionen träder i kraft 1 juli återförenas Öst- och Västtyskland i praktiken.

Många västtyskar tycker att Helmut Kohl drivit på frågan för snabbt och är rädda för vad det kommer att kosta. CDU gick därför tillbaka i delstatsvalen i Nordrhein-Westfalen och Niedersachsen och socialdemokraterna fick för första gången majoritet i parlamentets övre hus – förbundsrådet.

Östtyskland saknar modern infrastruktur men landet har en stor tillgång i stammen av kunniga yrkesarbetare. Däremot saknas givetvis företagare som rätt kan bedöma marknadens önskemål och behov.

Hans von Friesen är känd bl a från Sveriges Radio.

De första överläggningarna på ministernivå inom ramen för de s k 2+4-förhandlingarna, som skall reglera de internationella konsekvenserna av ett enat Tyskland, hölls i Bonn den 5 maj 1990 utan att några viktigare beslut fattades. Utrikesministrarna från det andra världskrigets fyra segrarmakter Förenta Staterna, Sovjetunionen, Storbritannien och Frankrike och deras kolleger från Öst- och Västtyskland nöjde sig i stort sett med att dra upp riktlinjerna för sina fortsatta kontakter. Den västtyske utrikesministern Hans-Dietrich Genscher ville trots detta slå fast ett viktigt resultat av mötet: det enade Tyskland kommer att bli verklighet.

I och med att statsfördraget om valutaunionen träder i kraft den 1 juli, är den tyska enheten i praktiken ett faktum. Då blir D-marken enda lagliga betalningsmedel även i Östtyskland. Då skall den östtyska ekonomin också anpassas till marknadshushållningens villkor, samtidigt som det västtyska socialförsäkringssystemet börjar införas. Att det fortfarande finns en östtysk regering och ett östtyskt parlament, som lyder under en särskild östtysk författning, är av mindre betydelse. Det viktiga är, att Tyskland åter är en ekonomisk enhet.

Förbundskansler Helmut Kohl har anklagats för att behandla Tysklandspolitiken som en personlig angelägenhet. Han lade den 28 november 1989 fram en tio-punktsplan för ett tyskt enande utan att i förväg ha rådgjort med vare sig Västtysklands bundsförvanter, oppositionen i förbundsdagen eller sin egen regering. Han beslöt, trots varningar från centralbanken i Frankfurt, att på kortast tänkbara tid införa D-marken i Östtyskland. Det gav po-

litisk utdelning. Utgången av de östtyska folkammarvalen den 18 mars 1990 avspeglade en stark förväntan om snabba förbättringar i det ekonomiska läget. Östtyskarna begärde att omedelbart bli delaktiga i det materiella välståndet i väst och röstade på de partier, som står den västtyska regeringskoalitionen närmast.

Glädjen var översvallande på båda sidor, när gränsen mellan de båda tyska staterna öppnades den 9 november 1989. Men snart kom en tillnyktring. I Östtyskland märktes en ökad oro för de ekonomiska och sociala konsekvenserna av en tysk enhet. Detta avspeglades bl a i röst-siffrorna för PDS, som det tidigare statsbärande kommunistpartiet SED numera heter. Som resultat av en grov skrämelskampanj fick PDS drygt 16 procent av rösterna vid parlamentsvalen den 18 mars 1990 och obetydligt mindre vid kommunalvalen sju veckor senare.

Bakslag för CDU

I Västtyskland har irritationen växt över vad många anser vara alltför stora östtyska anspråk på ekonomisk hjälp. Detta missnöje kom till uttryck vid valen i de båda delstaterna Nordrhein-Westfalen och Niedersachsen den 13 maj 1990, som blev ett svidande nederlag för Helmut Kohls kristdemokrater. Eftersom kristdemokraterna förlorade regeringsmakten i Niedersachsen, fick socialdemokraterna för första gången majoritet i parlamentets övre hus – förbundsrådet, som består av representanter för delstatsregeringarna. Det betyder, att Kohl i fortsättningen måste ta betydligt större hänsyn till socialdemokratiska synpunkter på Tysklands enande.

Detta ökade beroende kan bl a bli

märkbart, när det gäller tidsplanen. Målsättningen har hittills varit, att 2+4-förhandlingarna skall vara avslutade i höst. Resultatet skall sedan godkännas av ett toppmöte inom ramen för den Europeiska säkerhetskonferensen (ESK) i november. Då är valutaunionen ett faktum men den politiska enhetsprocessen ännu inte avslutad.

Många västtyskar tycker, att Tysklands enande går för fort. De hänvisar bl a till, att det tog flera år att på 1950-talet göra Saarområdet tyskt igen, trots att detta var en betydligt enklare process än en sammanslagning av Öst- och Västtyskland. Helmut Kohl anses driva på utvecklingen, därför att han själv till varje pris vill bli det enade Tysklands förste kansler. Den omständigheten, att han efter valnederlagen i Nordrhein-Westfalen och Niedersachsen började tala om samtyska val senast i januari 1991 i stället för att vänta till hösten samma år, har stärkt misstanken, att han i alltför stor utsträckning låter sig ledas av rent personliga ambitioner. Kohl motiverar sin brådska med, att det gäller att ta tillvara ett "historiskt ögonblick", som kanske aldrig återkommer. Här avspeglas bl a en rädsla för, att Michail Gorbatsjovs ställning i Sovjetunionen kan vara i fara, och att nya makthavare kan försöka vrida klockan tillbaka i Östeuropa. En liknande oro har också förmärkts i Washington.

Kohl har svarat mycket undvikande på frågan, hur mycket ett tyskt enande kommer att kosta. Denna oklarhet har Oskar Lafontaine, den socialdemokratiske kanslerskandidaten inför nästa förbundsdagsval, inte varit sen att utnyttja. Han har efterlyst klara besked om priset för enhetsprocessen. Kohl och andra ministrar

har svarat, att detta ännu inte går att överblicka, eftersom alla fakta inte är kända. Endast på en punkt har det lämnats en entydig försäkran: det är inte aktuellt med några skattehöjningar, eftersom en ekonomisk sanering av Östtyskland främst skall ske genom privata investeringar från i första hand det västtyska näringslivet.

Östtyskland saknar infrastruktur

Detta resonemang bortser från det faktum, att Östtyskland saknar den infrastruktur, som ett modernt industrisamhälle behöver. Transportväsendet befinner sig i ett mycket dåligt skick. Järnvägsnätet är hopplöst föråldrat. Vagnparken måste förnyas, och spåren är så nerslitna, att de inte klarar de hastigheter, som moderna tåg använder. Vägarna är hårt slitna, främst p g av brist på underhåll. Allt detta gör, att transporter tar en ekonomiskt lång tid.

Det är lika illa beställt med post- och teleförbindelser. Det kan dröja upp till en vecka, innan brev från Västtyskland når en adressat i Östtyskland. Telenätet är både dåligt och underdimensionerat. Den, som vill ha telefon, måste vänta i flera år på en installation. Det försvårar allvarligt för de östtyskar, som nu försöker starta eget företag. Dessutom är det i det närmaste omöjligt att telefonera mellan Öst- och Västtyskland. Ett ilsamtal mellan Bonn och Östberlin kan ta flera timmar att expediera! Ett i väst så självklart hjälpmedel som telefax finns över huvud taget inte. Energiförsörjningen är ett annat problem. Kärnkraftverken har en så bristfällig säkerhet, att det bara är en tidsfråga, innan de måste stängas. De kraftverk, som drivs med brunkol, är starkt miljöfarliga, och kan därför heller inte tillåtas fortsätta.

Även i ett utpräglat marknadsekonomiskt land som Västtyskland är det självklart, att brister som dessa skall åtgärdas med hjälp av offentliga investeringar. Innan så har skett, blir det svårt för att inte säga omöjligt att lägga grunden för en ny ekonomisk struktur, som i sin tur är en förutsättning för, att människorna i Östtyskland skall kunna försörja sig. Kostnaderna för oundgängligen nödvändiga åtgärder uppgår till hundratals miljarder D-mark. Det återstår att se, hur långt de 115 miljarder, som utlovats i statsfördraget om valutaunionen, kommer att räcka.

Det ekonomiska lägets allvar framgår av en undersökning gjord inom regeringskansliet i Östberlin. Den gör gällande, att endast 1/3 av alla östtyska företag någorlunda skulle klara en omställning till marknadsekonomi. Förmodligen är denna siffra snarare för hög än för låg. Den gamla kommunistregimen ville göra Östtyskland självförsörjande på praktiskt taget alla områden. Därför startades bl a egen bilproduktion. Men bilarna var så dåliga, att de inte gick att sälja på export. Den egna befolkningen tvingades köpa gamla omoderna tvåtaktare, därför att det inte fanns något alternativ.

Statliga östtyska företag tillverkade också radio- och TV-apparater, datorer och mycket annat, som bara kunde avsättas på hemmamarknaden. Denna tillverkning självdör nu av brist på köpare. Östtysk textilindustri är en annan krisbransch, som desperat slumpar bort sina lager till vrakpriser, innan import från väst gör dessa kläder helt omöjliga att sälja. Även jordbruket dras med stora svårigheter. Bönderna fruktar att inte bli av med sina produkter, när gränserna öppnas för livsmedel från väst.

Lönerna i Östtyskland är bara 1/3 av dem, som betalas ut i Västtyskland. Att folk har kunnat leva på så låga inkomster, beror på stora livsmedelssubventioner, och på att hyrorna till följd av statliga regleringar uppgår till rent nominella belopp. Här blir det ändring i och med valutareformen. Priset på mat kommer att öka för att inte ytterligare belasta statskassan. Hyrorna måste höjas kraftigt för att möjliggöra en nödvändig sanering av bostadsbeståndet. Nästan alla byggnader i Östtyskland behöver repareras. 1/5 går inte att rädda.

Förändringarna i prisstrukturen väntas tvinga fram en anpassning av östtyska löner till västtysk nivå. Fackliga organisationer i både öst och väst har sagt ifrån, att de inte kommer att tolerera, att Östtyskland blir ett låglönereservat. En högre östtysk inkomstnivå är också nödvändig för att stoppa den fortfarande mycket stora utvandringen till Västtyskland. Hur snabbt lönerna stiger, beror i stor utsträckning på, hur det går med övergången till marknadsekonomi. Östtysklands stora tillgång är en stam av kunniga yrkesarbetare, som utan alltför lång omskolning kan sättas in i modern industriproduktion. Vad som saknas är företagare, som rätt kan bedöma marknadens önskemål och behov.

Tysklands delning framstod länge som en förutsättning för stabilitet och avspänning i Europa. Inte endast Sovjetunionen och andra länder i Östeuropa betraktade existensen av två tyska stater som en garanti för sin egen säkerhet. Det gjorde också flera länder i väst, däribland Västtysklands viktigaste europeiska bundsförvant, Frankrike. Så sent som vid ett besök i Östberlin omedelbart före jul 1989 ut-

talade sig president François Mitterrand för en fortsatt tysk tvåstatlighet.

NATO eller ej?

Den enda mer betydande olösta internationella frågan i samband med den tyska politiska enheten är, om Tyskland skall tillhöra NATO eller ej. Sovjetunionen säger fortfarande bestämt nej, medan Västtyskland och Förenta staterna lika bestämt säger ja. Däremot är det inte tal om, att Tyskland skall tillhöra Warszawa-pakten, som ju numera är en organisation i upplösning. Västmakterna tycks räkna med, att Moskva ger upp sitt motstånd. Ett tyskt NATO-medlemskap är ju inte riktat mot Sovjetunionen utan en garanti för, att Tyskland inte ger sig in på nya militära äventyrligheter. En i västmaktsalliansen helt integrerad tysk försvarsmakt står under internationell kontroll och kan inte användas för att främja strikt nationella tyska intressen. Detta har bl a Polen insett och därför anslutit sig till NATO-linjen. Det har inte skett av omtanke om Tyskland utan för att få ytterligare en garanti för den polska västgränsen.

I en viktig internationell fråga råder inga delade meningar. Det betraktas som självklart i både öst och väst, att det enade Tyskland tillhör EG. Formerna för, hur detta skall bekräftas, avgörs av, hur den tyska politiska enheten förverkligas. Mycket talar för, att Östtyskland eller dess delstater tas upp i Förbundsrepubliken Tyskland i enlighet med paragraf 23 i den västtyska grundlagen. I så fall utvidgas det västtyska EG-medlemskapet till att omfatta hela Tyskland. Men oavsett hur det östtyska inträdet i EG sker, är själva medlemskapet inte kontroversiellt.